

## **Лекція 3. Вимоги сертифікації та кваліфікація суддів для проведення міжнародних змагань в обраному виді спорту**

### **План**

- 3.1 Характер проведення змагань.
- 3.2 Системи і способи проведення змагань.
- 3.3 Умови визначення переможців.
- 3.4 Склад суддівської колегії.
- 3.5 Підготовка суддівської колегії.
- 3.6 Переглядова комісія.
- 3.7 Суддівська бригада.
- 3.8 Головний суддя.
- 3.9 Головний секретар і секретарі.
- 3.10 Ведучий (старший) суддя.
- 3.11 Суддя-асистент.
- 3.12 Лікар змагань.
- 3.13 Комендант змагань.
- 3.14 Інспектор змагань

**Основні терміни і поняття:** змагання: а) особисті, б) командні, особисто-командні; кругова система, система із вибуванням; змішаний вид розіграшу, функції суддівської колегії, суддівська бригада, головний суддя, інспектор змагань.

### **3.1 Характер проведення змагань**

За характером проведення змагання діляться на:

- а) особисті;
- б) командні, особисто-командні;
- в) класифікаційні;

Характер змагань визначається положенням про змагання у кожному окремому випадку.

В особистих змаганнях визначаються тільки особисті результати і місця учасників у своїх вагових категоріях.

В командних змаганнях команди зустрічаються один з одним, і за результатами цих зустрічей визначаються місця команд.

В особисто-командних змаганнях визначаються особисті місця учасників, а місце команди визначається залежно від особистих результатів її учасників відповідно до положення про змагання.

В класифікаційних змаганнях особисті і командні місця не визначаються, а результати учасників зараховуються для підвищення або підтвердження їх спортивної кваліфікації.

### **3.2 Системи і способи проведення змагань**

**Система без розподілу на підгрупи** - при проведенні змагань учасники виступають в одній групі.

**Система з розподілом на підгрупи** - при проведенні змагань учасники при жеребкуванні розподіляються на декілька підгруп. У останньому випадку додатково має бути вказаний принцип, за яким кращі спортсмени переходять в наступний етап змагань, а гірші відсіваються. Змагання при цьому розділяються на попередню частину і фінал.

В межах кожного етапу змагання можуть проводитися за одним із двох способів:

- а) круговому, коли кожен учасник зустрічається з кожним;
- б) з вибуванням учасників, які отримали певну кількість поразок.

Порядок зустрічей між учасниками (командами) визначається жеребкуванням і вибраною системою і способом проведення змагань.

Система і спосіб проведення попередньої і фінальної частин змагання мають бути вказані в положенні.

Спортивні змагання можуть проводитися у вигляді спартакиади, фестивалів, спортивних ігор (комплексні спортивні змагання), чемпіонатів, першості з вікових груп спортсменів (дорослі, юніори), а також у вигляді розіграшів Кубків (з вибуванням), турнірів, матчевих і товариських зустрічей між командами спортсменів.

Спортивні змагання проводяться окремо серед спортсменів і команд спортсменів за віковими групами та статі. В окремих випадках можуть бути змішані команди спортсменів за віком і статі, якщо це передбачено правилами змагань або положенням про змагання з виду спорту. Спортсмени (команди спортсменів) можуть бути розподілені також на групи за спортивною кваліфікацією.

Система розіграшу - це порядок проведення змагань. Вона може бути круговою, з вибуванням і змішана. При виборі системи розіграшу враховуються завдання, що стоять перед змаганням, вірогідні терміни проведення, рівень спортивної підготовленості учасників, територіальні умови, наявність спортивних баз і матеріальні витрати.

**Кругова система розіграшу.** При проведенні змагань за круговою системою, незалежно від результату зустрічі, кожна команда зустрічається з усіма іншими. Ця система дозволяє визначити місця всіх учасників, але вимагає більше часу.

У спортивних іграх результати змагань визначаються за сумою набраних очок відповідно до оціночної шкали: нарахування очок за перемогу, нічию (в іграх, де це можливо), поразку і нез'явлення на змагання. За наявності нічиїх можливі варіанти: перший - за перемогу - 3 очки, нічию - 2, поразка - 1 і нез'явлення - 0; другий - за перемогу - 2, нічию - 1, поразка і нез'явлення - 0. В іграх, де нічия не може бути: за перемогу - 2 очки, поразка - 1 і нез'явлення - 0.

У спортивних іграх часто проводяться змагання, в яких бере участь декілька команд ("клубний залік"), - дві і більше, наприклад студентських; дитячо-юнацьких - декілька вікових груп; дорослих і дитячо-юнацьких і тому подібне.

Для обліку результатів змагань за круговим способом застосовується таблиця, в якій відбивається уся необхідна інформація з урахуванням специфіки гри (таб. 1).

Таблиця 1

Облік результатів змагань за круговим способом

№ з/п	Команда	Команди				М'ячі		Загальна кількість очок	Місце
						Пропущені	Забиті		
		1	2	3	4				
1	Мотор		$\frac{1:0}{2}$	$\frac{1:3}{0}$	$\frac{0:0}{1}$	3	2	3	II
2	Зірка	$\frac{0:1}{0}$		$\frac{1:1}{1}$	$\frac{0:2}{0}$	4	1	1	IV
3	Колос	$\frac{3:1}{2}$	$\frac{1:1}{1}$		$\frac{1:4}{0}$	6	5	3	III
4	ЗНУ	$\frac{0:0}{1}$	$\frac{2:0}{2}$	$\frac{4:1}{2}$		1	6	5	I

**Система з вибуванням** полягає в тому, що команда або учасник, програвши зустріч, вибуває з подальшої участі в змаганнях. В результаті до кінця змагань залишається тільки одна команда або учасник, що не має поразок, які і оголошується переможцем. Таку систему розіграшу називають ще кубковою або олімпійською. Позитивні сторони цієї системи - можливість проведення змагань в короткі терміни при великій кількості учасників. Команди або спортсмени зустрічаються в змаганнях після жеребкування - визначення пар, що зустрічаються. За системою із вибуванням проводяться найбільші змагання із єдиноборства, включаючи і світові чемпіонати, і олімпійські турніри.

Складаючи розклад ігор і таблиці змагань, порядковий номер команди в таблиці визначають жеребкуванням. Якщо число команд подвоюється (4, 8, 16, 32 і так далі), то назву команд розташовують в таблиці зверху вниз по черзі. Перша команда грає з другою, третя - з четвертою, і так далі. У гру вступають усі команди-учасниці. Переможці першого етапу грають між собою (так само попарно) за порядком зверху донизу.

При проведенні змагань за способом із вибуванням кожна команда вибуває після першого програшу (таб. 2).

Таблиця 2

#### Облік результатів змагань за олімпійською системою

1. <u>Мотор</u>	Мотор		
2. <u>Зірка</u>	68:52		
3. <u>Колос</u>	ЗНУ		
4. <u>ЗНУ</u>	76:60		
			ЗНУ 72:68

Етап, в якому зустрічаються 8 команд, називають чвертьфіналом; етап зустрічей чотирьох команд - півфіналом і, нарешті, вирішальні матчі двох кращих команд - фіналом. Команда, що виграла фінальну зустріч, стає переможницею змагань.

**Змішаний спосіб** - змагання проводяться з використанням різних систем визначення переможця.

Змагання проводяться в декілька етапів, найчастіше у два. Причому на кожному етапі змагання проводять за різними системами. Звичайно на першому етапі застосовують систему із вибуванням, а на другому – кругову.

Спосіб проведення змагань визначається положенням про змагання.

Якщо будь-які питання про спосіб проведення змагань не визначені положенням про змагання, їх рішення покладають на головного суддю.

### 3. 3 Умови визначення переможців

Існує кілька способів оцінки результатів залежно від виду спорту. В легкій атлетиці вимір проводять у метрах і секундах, у важкій атлетиці у кілограмах, у гімнастиці – в балах (техніка виконання, стиль і краса рухів), у фехтуванні – реєстрація уколів приладами, і т.д.

Переможці спортивного змагання визначаються за кращим зайнятим місцем з виду програми (ваговій категорії, вправі, на окремій дистанції і так далі) змагання. Переможці спортивного змагання можуть визначатися як в особистій першості, коли між собою змагаються окремі спортсмени, так і в командних змаганнях, коли змагаються команди спортсменів (естафети, екіпажі, тандеми, групи та ін.).

Місця, зайняті спортсменами (командами спортсменів), визначаються відповідно до правил змагань з виду спорту.

Визначення переможців у загальнокомандній першості відбувається, як правило, шляхом підсумовування кращих результатів усіх або окремих членів команди спортсменів. Результати членів команди можуть підсумовуватися за спеціальними таблицями нарахування очок, балів або шляхом підсумовування зайнятих місць або спортивно-технічних результатів (секунд, метрів, кілограмів і тому подібне).

*Зразок*

#### ***V. Визначення переможців***

Переможці XV Спартакіади розподіляються на три групи: група "А" (команди "силових" структур), група "Б" (команди Кабінету Міністрів та міністерств) і група "С" (команди інших центральних органів виконавчої влади) визначаються в особистому, командному та комплексному заліку за результатами 7 обов'язкових видів спорту (легкоатлетичний крос, стрільба кульова, плавання, теніс настільний, міні-футбол, волейбол, шахи) та 5 видів спорту за вибором із 7 запропонованих (міні-гольф, шашки, риболовний спорт, боулінг, городковий спорт, більярд "Піраміда" і "Пул") видів програми Спартакіади.

Переможці в особистому заліку у змаганнях з легкоатлетичного кросу, тенісу настільного, плавання, кульової стрільби визначаються за кращим результатом окремо серед чоловіків та жінок. У змаганнях з міні-гольфу, боулінгу, шахів, шашок, городкового спорту, риболовного спорту, більярду "Піраміда" і "Пул" визначаються переможці (I-III місця) незалежно від статі.

На змаганнях з ігрових видів визначається кращий гравець серед чоловіків і жінок з волейболу та кращий воротар, нападник і захисник з міні-футболу.

Команда-переможець із окремих видів спорту визначається за найменшою сумою очок. Команді, яка посіла I місце, нараховується 1 очко, за II – 2, за III – 3 і т.д. Місця команд в естафеті із плавання окремо серед чоловіків та жінок визначаються за кращим часом, що показали учасники.

Загальнокомандне місце за підсумками XV Спартакіади визначається за найменшою сумою місць (очок), які набрали команди груп "А", "Б" і "С" у 12 з 14 видів спорту (7 обов'язкових та 5 - за вибором).

У разі рівності суми місць у двох або декількох командах перевага надається команді, у якій брали участь керівники міністерств, центральних органів виконавчої влади, та яка має більше перших, других, третіх і т.д. місць у командному заліку.

У разі неучасті команди міністерства, центрального органу виконавчої влади в одному з обов'язкових видів програми команді зараховуються штрафні очки (кількість команд, які брали участь у змаганнях Спартакіади, плюс одне очко).

*(Положення про проведення XV Спартакіади працівників апарату центральних органів виконавчої влади у 2011 році)*

Загальнокомандна першість може бути офіційною або неофіційною. Місця команд спортсменів визначаються тільки в офіційній загально-командній першості.

Суддівська колегія при проведенні змагань повинна забезпечити оголошення попередніх результатів учасників або команд та результатів під час змагань. Підсумки змагань варто підвести відразу ж після їхнього закінчення. Оголошення результатів найкраще робити в процесі змагань і проводити нагородження переможців відразу ж після їхнього закінчення. В умовах вищого навчального закладу рекомендується оголосити результати змагань і нагородити переможців змагань на урочистих вечорах і т.п.

### ✎ 3.4 Склад суддівської колегії

Суддівську колегію складають спортивні судді, які здійснюють суддівство спортивних змагань в конкретних видах програми. У своїй діяльності суддівська колегія керується правилами змагань з виду спорту.

У складі суддівської колегії створюється мандатна комісія. На мандатну комісію покладаються функції прийому документів необхідних для оформлення участі в спортивному змаганні. Відповідальність за правомірність допуску спортсмена (команд спортсменів) до участі в спортивному змаганні несе мандатна комісія.

Змаганням керує головна суддівська колегія. Склад суддівської колегії визначають, виходячи з рангу змагань, кількості учасників і запланованої тривалості змагань: під час проведення змагань в дві зміни (вранці та ввечері) або тривалістю зміни більше ніж п'ять годин кількість суддів повинна бути подвоєна. Змагання колективів фізичної культури може проводити суддівська колегія, яка складається з головного судді, головного секретаря та суддів.

Кожен суддя зобов'язаний мати іменний суддівський квиток, відповідний його суддівській категорії.

На міжнародних і республіканських змаганнях для суддів обов'язкова форма одягу: костюм, сорочка, краватка; колір костюма не повинен бути білим, яскравим; при температурі в залі більше ніж 22° С за рішенням головного судді суддям можна знаходитись без піджаку.

**До складу суддівської колегії входять:** головний суддя, його заступники, головний секретар і секретарі, старший суддя, судді-хронометристи, суддя-інформатор, судді на лінії, члени переглядової комісії, лікар. Учасники змагань, тренери та офіційні представники не можуть входити до складу суддівської колегії даних змагань.

Суддівська колегія формується організацією, що проводить змагання. Головна суддівська колегія затверджується федерацією відповідного комітету.

**3.5 Підготовка суддівської колегії.** Для забезпечення роботи суддівської колегії потрібно напередодні змагань:

- провести семінар суддів;
- провести практичні заняття суддів щодо роботи з обліковцями, яких буде залучено;
- спланувати роботу суддівських бригад;
- підготувати довідкові матеріали, документацію, обладнання та приладдя для роботи секретаріату.

Суддівська колегія повинна підготувати необхідну документацію:

- Заявки на участь у змаганнях.
- Протоколи зустрічей: поодиночі; парних; командно-особистих змагань.
- Протоколи командних зустрічей.
- Таблиці змагань: за способом із вибуванням; за круговим способом.
- Розклад зустрічей.
- Підсумки особистих змагань.
- Підсумки командних змагань.
- Звіт головної суддівської колегії.

### ✎ 3.6 Переглядова комісія

До суддівства допускаються тільки ті судді, які успішно пройшли семінар з підвищення кваліфікації протягом останніх двох років. Суддя повинний мати при собі суддівський квиток, правила змагань і класифікацію обов'язкових елементів.

Для контролю за роботою суддів створюється переглядова комісія, що, спостерігаючи за суддівством і аналізуючи протоколи, визначає якість суддівства. Комісія

розглядає протести на вирішення головної суддівської колегії даних змагань. Роботу переглядової комісії виконує її голова (заступник головного судді змагань), а так само члени комісії з числа суддівських бригад (по одному представнику від кожною).

При виявленні явної помилки в суддівстві, суддя, що допустив помилку, може бути відсторонений від суддівства, а арбітру суддівської бригади винесене попередження. При повторному попередженні вся бригада відстороняється від суддівства даних змагань. Вирішення про наявність явної (навмисної) помилки приймається головою переглядової комісії разом із головним суддею змагання.

Члени переглядової комісії мають право повторного перегляду відеозапису виступу команди або учасника, які подали протест на вирішення головної суддівської колегії.

Судді на змаганнях повинні бути в єдиній формі (темний костюм, світла сорочка або блузка, темне взуття). Влітку усі судді можуть бути без піджаків. Судді можуть мати відмітні знаки (нагрудні значки, емблеми і т.д.) котрими їх забезпечує організація, що проводить змагання.

### 3.7 Суддівські бригади

Для суддівства окремих компонентів змагань головний суддя формує **суддівські бригади** в наступному складі:

оцінка технічної майстерності виконання – 3-5 суддів;

оцінка композиції та артистичності виконання – 3-5 суддів;

лінійні судді, що фіксують вихід спортсменів за площадку (при виконанні на площадці) – 1-5 суддів;

судді-хронометристи - 3 судді (береться середній час).

Усі члени суддівської бригади підпорядковуються головному судді та виконавчому комітету. Вони повинні діяти узгоджено при виконанні своїх обов'язків.

Брифінги, проведені перед змаганнями головним суддею, є обов'язковими для всіх судів, притягнутих до змагань. На брифінгах розглядаються основні питання: коло обов'язків кожного судді, відповідно до його позиції в суддівській бригаді, короткий огляд майбутніх змагань і специфічних вимог організаторів змагань.

Призначення суддів на змагання відповідного рівня залежить від їх підготовки та здійснюється безпосередньо суддівською колегією.

### ✍ 3.8 Головний суддя

Для кожного змагання повинен бути призначений головний суддя. Місце проведення змагання повинно бути відомо всім учасникам заздалегідь.

**Головний суддя відповідає за:**

- керівництво жеребкуванням;
- складання розкладу зустрічей за часом та ігровими майданчиками;
- призначення офіційних осіб змагань;
- рішення всіх питань, які торкаються правил, включаючи правомірність ігрового одягу та ігрового обладнання;
- рішення про можливу зупинку гри у випадку гострої потреби;
- рішення питання чи можуть гравці покинути ігровий майданчик під час зустрічі;
- рішення питання про продовження відведеного часу розминки;
- прийняття дисциплінарних заходів по відношенню неприпустимої поведінки учасників.

Якщо за узгодженням з оргкомітетом змагань деякі зобов'язання головного судді доручають іншим особам, конкретні зобов'язання та місцезнаходження кожного з них повинні бути відомі учасникам змагань.

Головному судді чи його заступнику, призначеному для виконання зобов'язань головного судді на час його відсутності, під час проведення змагань потрібно знаходитись в залі.

Якщо головний суддя впевниться, що доцільно замінити суддю або допоміжну особу зустрічі, він може це зробити в будь-який час, але не може змінити рішення, яке прийняте офіційною особою з питання, що входило до його компетенції.

Головний суддя може за власним розсудом дискваліфікувати гравця за вперту нечесну або образливу поведінку незалежно від того, отримав він подання від ведучого судді чи ні. Така дискваліфікація може розповсюдитися на зустріч, окремий вид програми або на змагання в цілому.

Головний суддя може дозволити зупинку гри, мінімально можливу за тривалістю, але ні за яких обставин більшу за 10 хвилин, якщо гравець в результаті випадковості тимчасово не здатен грати за умови, що зупинка гри не виявиться надмірно несприятливою для суперника.

Головний суддя може дозволити гравцям за винятком залишити ігровий майданчик протягом зустрічі.

#### ☞ **Головний суддя зобов'язаний:**

- здійснювати контроль за підготовкою місця змагань, обладнання приміщень для роботи суддівської колегії та місця для обслуговування учасників;
- доповісти в разі неготовності місця змагань або несприятливих умов їх проведення представнику організації, що проводить змагання;
- розподіляти обов'язки між суддями;
- керувати роботою суддівської колегії;
- встановити порядок організованого виходу учасників для зустрічі;
- забезпечити учасників, глядачів і представників преси інформацією про хід змагань та їх результати;
- затвердити результати підсумків змагань, надати звітність в організацію, яка проводить змагання, та дати оцінку роботи суддів (бланк 3).

Розпорядження головного судді обов'язкові для всього складу суддівської колегії, представників (тренерів) і учасників.

Гравці знаходяться під юрисдикцією головного судді від часу прибуття на місце проведення змагань та до моменту, коли вони його покинуть.

#### **Заступники головного судді.**

Заступники головного судді відповідають за проведення змагань на доручених їм ділянках (із суддівства, з роботи в залі, з церемонії нагородження, з інформації, з розкладу, з диспетчерської роботи та ін.).

**Старший суддя** (на міжнародних змаганнях арбітр) керує суддівською бригадою та організує її роботу.

До початку змагань старший суддя знайомить свою бригаду з графіком змагань і порядком роботи бригади, із пунктами положення, що мають відношення до суддівства даних змагань, а також із спеціальними вказівками головної суддівської колегії. Після вирішення організаційних питань бригада встановлює єдиний підхід до суддівства окремих елементів і вправ у цілому.

#### ☞ **3.9 Головний секретар і секретарі**

**Основна функція секретаріату** - підрахунок суми балів, набраних окремими учасниками і командами, а також визначення переможців. Очолює секретаріат головний секретар, що є членом головної суддівської колегії. Приступаючи до роботи, він передусім знайомиться з положенням про змагання, зі складом команд, умовами заліку і порядком визначення переможців. Всі спірні питання в положенні він уточнює з організаторами змагань і з головним суддею.

\_\_\_\_\_

(найменування організації, що проводить змагання)

\_\_\_\_\_

(найменування змагань)

### **ЗВІТ ГОЛОВНОГО СУДДІ**

\_\_\_\_\_

(місце проведення)

\_\_\_\_\_

терміни проведення)

1. Кількість команд(організацій), що взяли участь \_\_\_\_\_
2. Кількість учасників, всього \_\_, МС \_\_, КМС \_\_, I р \_\_, II р \_\_, III р \_\_
3. Підготовка місць змагань \_\_\_\_\_
4. Забезпечення спорядженням \_\_\_\_\_
5. Розміщення учасників і суддів \_\_\_\_\_
6. Медико-санітарне забезпечення \_\_\_\_\_
- Нещасні випадки \_\_\_\_\_
7. Протестів подано \_\_\_\_, відхилено \_\_\_\_, причини \_\_\_\_\_
8. Результати командних змагань(призери по видах і в загальному заліку)
9. Склад суддівської колегії, усього \_\_, СНК \_\_, I к \_\_, II к \_\_, III к.  
Характеристика роботи \_\_\_\_\_  
Відомість оцінки роботи суддів додається.
10. Реклама змагань(преса, радіо, телебачення) \_\_\_\_\_
11. Висновки і пропозиції \_\_\_\_\_

Головний суддя \_\_\_\_\_  
(підпис) (прізвище, ініціали, категорія)

Головний секретар \_\_\_\_\_  
(підпис) (прізвище, ініціали, категорія)

Звіт розглянутий \_\_\_\_\_  
(президією федерації, правлінням клубу та ін.)

«\_\_» \_\_\_\_\_ 200\_\_ г. Протокол № \_\_\_\_

Оцінка Головного судді проведених змагань \_\_\_\_\_

Голова \_\_\_\_\_  
(підпис) (прізвище, ініціали, категорія)

М.П. \_\_\_\_\_  
(дата)

Звіт затверджений \_\_\_\_\_  
(підпис) (прізвище, ініціали)

Якість роботи секретаріату залежить від вчасної підготовки. За декілька днів до змагань необхідно зробити наступне:

- обробити заявки, підготувати графік змагань;
- заповнити суддівські протоколи і картки для підрахунку результатів;
- заготовити форми інформаційних бюлетенів, демонстраційні таблиці особистих і командних результатів;
- зібрати матеріали до наради суддів і представників;



- отримати і заповнити дипломи, свідоцтва і грамоти;
- підготувати робоче місце для секретаріату, а також канцелярські знаряддя і необхідні матеріали.

Заявку на зазначені матеріали готує головний секретар і передає її представнику організації, що проводить змагання.

Нагороди для переможців. Відповідно до положення підготовляють призи, медалі, дипломи і свідчення для нагородження переможців особистих і командних змагань, свідчення для тренерів, що підготували переможців, а також грамоти для кращих судів і організаторів змагань. Тексти для дипломів, свідчень і грамот погоджуються з організацією, що проводить змагання, і головним суддею. Необхідно мати декілька додаткових призів і медалей.

### **Попередня робота.**

Секретаріат заздалегідь обробляє заявки і готує протоколи.

**Обробка заявок.** У секретаріат надходять заявки з відмітками про допуск мандатної комісії або організації, що проводить змагання, і заступника головного судді з медичної частини.

Перевіряючи заявки, секретар стежить за правильністю і чіткістю їхнього заповнення (проти прізвища кожного учасника повинні бути вказані ініціали, розряд спортсмена, рік народження і номер, присвоєний учаснику). Особливу увагу він звертає на відповідність віку і розряду учасників вимогам положення (якщо передбачені вікові і розрядні обмеження), на помітки проти прізвищ запасних учасників або заявлених тільки в особистій першості.

У встановлений час, за погодженням з представниками, головний секретар викреслює зі списків запасних учасників. Помилки або спізнення у визначенні основного складу можуть призвести до значних труднощів і непорозумінь при підрахунку результатів командних змагань.

Заявки обробляються по мірі їх надходження.

Перевірені заявки підшиваються в папку і нумеруються за порядком їх надходження. На внутрішню сторону обкладинки папки підклеюється зведена таблиця складу учасників за віком, статі, командами і розрядами. Нумерація команд в таблиці і заявках повинна бути однаковою.

Після обробки заявки при необхідності секретар за погодженням з головним суддею з'єднує спортсменів з різних організацій в збірні команди. Збірні команди звичайно складаються за жеребкуванням з представників різних організацій і з учасників, що не беруть участь в командній першості. У тих випадках, коли з основного складу команди необхідно вивести спортсменів будь-якого розряду, їх виділяють в окрему зміну.

У процесі обробки заявок визначається остаточний склад учасників змагань і встановлюється загальна кількість команд учасників, кількість змін та потоків.

### **Головний секретар зобов'язаний:**

- перевірити правильність заявок;
- забезпечити проведення жеребкування;
- скласти і довести до відома учасників та представників (тренерів) розклад зустрічей, затверджений головним суддею;
- вести протоколи засідань головної суддівської колегії;
- оформлювати розпорядження та рішення головної суддівської колегії;
- приймати протести та доповідати про них головному судді;
- оформлювати протоколи та всю технічну документацію змагань за затвердженою формою;
- забезпечувати своєчасне внесення результатів зустрічей та інформаційні матеріали про хід змагань;
- забезпечити внесення результатів зустрічей в особисті картки і класифікаційні квитки учасників (за їх проханням);

- підготувати звіт головної суддівської колегії про змагання за затвердженою формою;

- керувати роботою підлеглих йому суддів-секретарів.

**Заступники головного секретаря** відповідають за своєчасне оформлення поточної документації на доручених ділянках.

Суддя-секретар працює під керівництвом головного секретаря.

Суддя-секретар веде оформлення протоколів особистих і командних змагань безпосередньо в ігровому залі під час змагань на дорученій йому ділянці, а також оформлює іншу необхідну документацію.

В командних змаганнях не пізніше, ніж за 30 хвилин до початку кожної зустрічі суддя-секретар разом з капітанами (представниками) команд жеребкуванням визначає право вибору розміщення гравців.

Якщо не прибув в зазначений термін капітан (представник) однієї команди, право вибору розміщення надають капітану (представнику), який прибув вчасно, а для другої команди суддя-секретар визначає розміщення за її заявкою.

Якщо в зазначений термін не прибули обидва капітани (представники), суддя-секретар самостійно визначає розміщення за їх заявками.

### **Організація прес-служби.**

Організатори змагань зобов'язані надати журналістам і фоторепортерам прес-центр.

У прес-центрі мають бути:

- декілька комп'ютерів з підключенням до Інтернету;
- полиці для інформаційних бюлетенів і протоколів;
- розмножувальна техніка (ксерокс);
- телекомунікації.

Усі кореспонденти несуть самостійні витрати за користування засобами зв'язку.

Організатори зобов'язані забезпечити прес-центр керівником і обслуговуючим персоналом. Керівник прес-центру здійснює безпосередній зв'язок з секретаріатом змагань. Усі кореспонденти радіо, газет і телебачення можуть отримати інформацію тільки у прес-центрі. Прес-центр зобов'язаний підготувати кінцеву документацію з усіма результатами змагань. Графік роботи прес-центру має бути зручний для усіх журналістів. Організатори зобов'язані забезпечити розміщення для акредитованих журналістів і фоторепортерів.

### **3.10 Ведучий (старший) суддя**

"Ведучий суддя" - особа, призначена контролювати зустріч.

Ведучого суддю призначають на всі види змагань для проведення кожної окремої зустрічі.

Вік ведучих суддів на республіканських змаганнях повинен бути:

не менше ніж 16 років - у змаганнях молодшої та середньої юнацьких груп;

не менше ніж 18 років - у змаганнях старших вікових груп.

Рішення ведучого судді з розіграшу очка є остаточним.

Тільки ведучий суддя уповноважений:

- визначати готовність обладнання та ігрових умов і доповідати про їх відхилення головному судді;
- вибирати м'яч навмання, якщо гравці не можуть досягнути згоди при виборі м'яча;
- перевіряти спортивне спорядження перед зустріччю та стежити за їхньою заміною під час гри;
- визначати з гравцями до початку гри - хто і з якого боку буде подавати, чи вводити м'яч;
- виводити гравців і суддів для зустрічі;
- стежити за станом одягу гравців до початку і під час зустрічі;

- не допускати гравця до зустрічі без дозволу головного судді, якщо одяг гравця не відповідає правилам;
- пропонувати гравцю привести одяг в порядок, якщо він втратив охайний вигляд під час змагань;
- вести рахунок партій зустрічі, відмічати результати в протоколі;
- контролювати порядок зміни сторін, а в парних зустрічах також правильність зміни розташування гравців;
- замінювати ушкоджений під час зустрічі м'яч;
- визначати на свій розсуд, чи вплинуло ушкодження м'яча на розіграш;
- зупиняти гру, якщо побачить не передбачені обставини, які можуть вплинути на розіграш;
- контролювати порядок подач, прийомів, зміни сторін та усувати будь-які помилки;
- оголошувати рахунок одразу після виходу м'яча з гри по закінченню розіграшу або коли це стане можливим, враховуючи оплески або інший гамір, через які оголошений рахунок може бути не почутий;
- під час об'явлення рахунку протягом партії спочатку оголосити число очок, набране гравцем (парою), якому належить подавати в наступному розіграші, а потім кількість очок, набрана суперником;
- на початку партії чи перед кожною зміною того, який подає, оголошувати одразу прізвище наступного гравця, який подає;
- на закінчення партії назвати переможця (пару) та кількість очок, набрану переможцем і переможеним.

Якщо розіграш буде поновлено, ведучому судді рекомендується повторити попередній рахунок до початку наступного розіграшу, показуючи тим самим, що очко не було зараховане.

До оголошення рахунку ведучий суддя може використати жест рукою, який підтверджує його рішення:

- коли очко зараховане, ведучий суддя може підняти руку, ближчу до гравця (пари), що виграв очко, до рівня плеча;
- на початку партії чи під час зміни подачі ведучий суддя може вказати рукою в напрямку гравця (пари), якому належить подавати;
- якщо за будь-якої причини розіграш поновлюється, він може підняти руку над головою, щоб показати, що розіграш призупинено.

Заміна спортивного спорядження під час зустрічі без оголошення вважається дисциплінарним порушенням, а гравець, який повторив таке порушення, повинен бути дискваліфікований головним суддею.

Рахунок потрібно демонструвати на механічних або електронних покажчиках, які повинні бути чітко видні гравцям та глядачам.

Якщо зустріч неможливо розпочати чи продовжити через те, що гравці не можуть знайти згоди у виборі м'яча, вибір повинен бути зроблений ведучим суддею, а гравець, який відмовився прийняти це рішення, може бути дискваліфікований головним суддею.

Якщо є намагання давати пораду інакше, ніж в зазначений час або іншим способом впливати на хід гри, ведучий суддя повинен попередити радника, що будь-яка наступна спроба призведе до випровадження радника за межі ігрової зони.

Ведучий суддя повинен показати жовту картку, якщо він робить офіційне попередження раднику - порушнику правил, а червону, якщо він випроваджує радника за межі ігрової зони.

Ведучий суддя може при першому сумніві у правильності подачі перервати гру і попередити гравця, який подає, без присудження очка.

Якщо ведучий суддя вважає, що поведінка гравця на ігровому майданчику не вкладається в прийнятні норми, він повинен попередити гравця про необхідність

терміново припинити вести себе подібним чином і попередити, що при повторенні подібного гравець накличе на себе штрафні санкції.

Ведучий суддя повинен показати жовту картку, коли він робить гравцю офіційне попередження, а головний суддя повинен показати червону картку, якщо дискваліфікує його.

Якщо попереджений гравець продовжує вести себе некоректно або зухвало, ведучий суддя може, якщо причина достатньо серйозна, зупинити гру і доповісти терміново головному судді для прийняття по відношенню до порушника відповідних рішень.

Попередження або покарання, отримані будь-яким гравцем пари, розповсюджується на всю пару, але не на порушника, в наступній одиночній зустрічі тієї ж командної зустрічі.

На початку парної зустрічі пара повинна вважатися підданою раніше попередженню або покаранню через одного з гравців, який отримав попередження чи покарання в тому ж командному матчі.

В індивідуальній (парній) зустрічі, якщо гравець після закінчення партії поведе себе некоректно і якщо він в цій зустрічі вже отримав попередження (жовту картку), тоді ведучий суддя повинен показати йому жовту та червону картки; наступна партія цієї зустрічі повинна початись за рахунку 1:0 на користь суперника.

Це правило діє протягом всієї командної зустрічі.

Тип поведінки гравця, за який можуть бути накладені стягнення, включає в себе навмисне заподіяння шкоди обладнанню, таке як руйнування м'яча, зайві вигуки або непристойні висловлювання, зволікання часу (перерви між партіями більші за 1 хвилину), навмисне вибивання м'яча за межі ігрового майданчика і нехтування правилами, які забороняють радитися під час гри.

Не дозволяти зупинок гри через знесилення гравця незалежно від того, був такий стан до початку зустрічі чи він став наслідком звичайного напруження гри. Нездатність грати через судоми чи перевтому, викликана поточним станом гравця чи характером ходу гри, не є основою для непередбаченої зупинки гри. Зупинка гри може бути дозволена тільки, якщо нездатність грати є результатом нещасного випадку, наприклад, як травма, викликана падінням.

У тому випадку, якщо у будь-кого в ігровій зоні почалася кровотеча, гра повинна бути терміново зупинена і може бути поновлена тільки після надання даній особі необхідної медичної допомоги і видалення з ігрової зони всіх слідів крові.

Гравці знаходяться під юрисдикцією ведучого судді з часу прибуття на ігровий майданчик і до часу, коли її покинуть.

Якщо не призначений суддя-асистент, то ведучий суддя повинен виконувати і його обов'язки.

### ☞ 3.11 Суддя-асистент

На розсуд головного судді може бути призначений суддя-асистент; суддя-асистент може діяти як обліковець ударів під час вводу в дію правила прискорення гри.

Суддя-асистент повинен сидіти навпроти ведучого судді по лінії сітки і тільки він повноважний:

- контролювати час розминки до початку зустрічі;
- контролювати час гри та дозволених перерв, якщо за домовленістю цих функцій не прийняв на себе ведучий суддя;
- вмикати годинника негайно, як тільки м'яч вперше вводиться в гру в кожній партії; зупиняти годинника під час перерв у грі; перерви в грі можуть бути пов'язані з вильотом м'яча за межі ігрового майданчика, необхідністю обтертися рушником, зміною сторін або заміною ушкодженого обладнання;
- вирішувати, чи торкнувся м'яч ігрової поверхні, найближчої до нього.

Як ведучий суддя, так і суддя-асистент можуть вирішувати:

- що подача виконана неправильно;
- що м'яч під час подачі, виконаної за всіма правилами, торкнувся сітки, пролітаючи над нею;

- що умови змінилися настільки, що це могло вплинути на результат розіграшу;
- що гравець перешкодив розіграшу м'ячу.

Рішення, яке прийняв ведучий суддя чи суддя-асистент, не може бути скасовано іншими офіційними особами.

### **3.12 Лікар змагань**

Лікар змагань входить до складу суддівської колегії на правах заступника головного судді з медичної частини і бере участь в її роботі.

Лікар змагань :

- входить до складу комісії з приймання місця змагань;
- перевіряє правильність оформлення заявок, наявність в них візи лікаря про допуск учасників до змагань;
- присутній на зважуванні, проводить медичний контроль (зовнішній огляд і тому подібне) учасників;
- стежить за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог в місцях проведення змагань;
- здійснює медичне обстеження і спостереження за учасниками в процесі змагань;
- безпосередньо надає медичну допомогу спортсменам, приймає рішення про можливість або неможливість продовження ними сутички або змагань, негайно повідомляє про це головного суддю змагань і представляє йому відповідну довідку для секретаріату;
- після закінчення змагань представляє звіт про медико-санітарне забезпечення змагань з вказівкою випадків захворювань і ушкоджень.

### **3.13 Комендант змагань**

Комендант змагань підпорядковується головному судді і відповідає за:

- своєчасну підготовку та художнє оформлення місць змагань;
- підготовку приміщень для обслуговування учасників і роботи суддівської колегії;
- прийом учасників та глядачів;
- порядок під час змагань.

Комендант змагань забезпечує:

- ігрові майданчики відповідним обладнанням та інвентарем;
- радіофікацію місць змагань;
- ігровий зал світловим табло (де це можливо) та інформаційними щитами;
- технічну підготовку церемонії нагородження переможців і призерів змагань.

### **☞ 3.14 Інспектор змагань**

Інспектор змагань є офіційним представником суддівського комітету федерації з виду спорту, що проводить змагання, персонально призначається з числа його членів і йому підзвітний.

Інспектор здійснює спостереження за роботою суддівського апарату і дає їй об'єктивну оцінку у своєму звіті суддівському комітету федерації з виду спорту (бланк 4).

Інспектор змагань зобов'язаний:

- контролювати дотримання суддівською колегією змагань правил, умов проведення змагань, встановлених положенням, і не допускати їх порушення;
- брати участь в засіданнях головної суддівської колегії.

Інспектор змагань має право за поданням головного судді і головного секретаря рекомендувати суддів суддівському комітету федерації з виду спорту до привласнення суддівських категорій (за наявності відповідних умов та в рамках повноважень суддівського комітету).

Інспектор не має право відмінити рішення головного судді, прийняте у рамках правил змагань.

### Звіт судді-інспектора

Бланк 4

#### ДОВІДКА за результатами інспекції, проведеної

- \_\_\_\_\_ (найменування змагань - чемпіонат, Кубок та ін.)
1. Місце проведення \_\_\_\_\_  
(назва району, зручність під'їзду, розміщення учасників і суддів)
  2. Умови розміщення суддів і учасників \_\_\_\_\_  
(розташування, організація живлення суддів, побуту, дозвілля, санітарно-гігієнічні умови)
  3. Устаткування дистанцій \_\_\_\_\_  
(забезпечення безпеки, зв'язок, видовищність)
  4. Забезпеченість спорядженням \_\_\_\_\_  
(достатність і якість спорядження)
  5. Забезпеченість секретаріату \_\_\_\_\_  
(достатність бланкової і іншої документації, розмножувальної та ін. оргтехніки; забезпеченість зв'язком; устаткування місць розміщення і так далі)
  7. Організація безпеки \_\_\_\_\_  
(учасників і суддів під час тренувань та змагань, контроль за спорядженням і так далі)
  8. Склад суддівської колегії \_\_\_\_\_  
(достатність штату і відповідність кваліфікаційним вимогам)
  9. Підготовка суддівських кадрів \_\_\_\_\_  
(проведення семінару, інструктажу на робочому місці і так далі)
  10. Оцінка суддівства змагань \_\_\_\_\_  
(знання правил, положення, умов; однозначність трактування помилок, оперативність ухвалення рішень та ін.)
  11. Інформація про хід змагань \_\_\_\_\_  
(оперативність оголошення результатів і видачі карток попередніх результатів освітлення ходу змагань і так далі)
  12. Організація відкриття і закриття змагань \_\_\_\_\_  
(забезпечення урочистості церемоніалу, присутність почесних гостей, представників телебачення і так далі)
  13. Висновки за результатами інспекції \_\_\_\_\_  
(позитивні моменти, зауваження і пропозиції по поліпшенню проведення змагань)
  14. Оцінка проведених змагань в цілому і пропозиції за оцінкою роботи головного судді змагань : \_\_\_\_\_
- \_\_\_\_\_ (посада того, що інспектує) \_\_\_\_\_ (підпис) \_\_\_\_\_ (прізвище, ініціали, категорія)



#### Контрольні запитання:

1. Які існують нормативно-правові засади проведення спортивних змагань?
2. Навіщо проводяться кваліфікаційні змагання?
3. Назвіть основні підсумкові звіти про змагання.
4. Охарактеризуйте відомі схеми проведення спортивних змагань з ігрових видів спорту.
5. Яким чином визначаються результати змагань у спортивних іграх?
6. У яких випадках застосовують змішаний вид розіграшу?
7. Що повинна зробити суддівська колегія напередодні змагань?

8. З кого складається суддівська колегія?
9. Які обов'язки покладаються на головного секретаря?
10. За що відповідає комендант змагань?
11. Які функції виконує суддя-асистент?
12. Які обов'язки покладені на лікаря змагань?
13. Сутність роботи суддівської колегії на прикладі обраного виду спорту.

### Рекомендована література

#### Основна:

1. Лапочук Н., Удачина Л.А. Організація та суддівство змагань з видів спорту : навчально- методичний посібник. Маріуполь, ММК, МММК, 2014. 52 с
2. Борисов О. Основи теорії і методики викладання волейболу і футболу. Київ: вид-во ПП «Люскар», 2004. 664 с.
3. Медвідь А. Фізична підготовка як важливий фактор підвищення рівня арбітражу у футзалі. Молодий вчений. 2017. № 3.1. С. 206-209.
4. Богинов В. Формалізація аналізу судівства змагань у видах спорту з суб'єктивним визначенням результату. *Олімпійський спорт и спорт для всіх* : тези ІХ між нар. наук. конгр. Київ : Олімпійська література, 2005. С. 222.
5. Згоба В. Структура рухової активності суддів у гандболі. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. з галузі фіз. вих. та спорту. Львів, 2005. Вип. 9, т.1. С. 8-10.
6. Медвідь М. Характеристика діяльності суддів при обслуговуванні змагань високого рангу з гандболу. *Сучасні проблеми розвитку теорії та методики спортивних ігор*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. Львів, 2007. С 75-78.

#### Інформаційні ресурси

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
2. Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті». *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2353-14>.
3. Закон України «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні». *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 43. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1954-14>.
4. Олімпійська хартія Міжнародного Олімпійського комітету. URL: <http://nos-ukr.org/files/OfficialDocuments/CHARTER%20July%202007-Feb08.pdf>.